

**ADALONTAKU UDUM
E UGUD**

**Kalinga: Tanudan
Ilocano
Pilipino
English**

ADALON TAKU UDUME UGUD
(Let's Learn Other Languages)
A Phrase Book For Kalinga: Tanudan

By

Mrs. Matilde Daluping

Mr. Nicanor Daluping

Mr. Nelson Amangao

Illustrated by:

Ricardo T. Dumarpa

Summer Institute of Linguistics, Inc.

Translators

1979

Publishers

Printed in the Philippines

Published
in cooperation with
Bureau of Public Schools
and
Institute of National Language
of the
Ministry of Education and Culture
Manila, Philippines

Additional copies of this publication may be obtained
from:

FilLit
P.O.Box 2270
Manila, 2801

or

FilLit
SIL, Bagabag Airport
Bagabag, Nueva Vizcaya, 1505

A Phrase Book For Kalinga: Tanudan
66.1-479-2C 57.20PQ-796031B

Printed in the Philippines

FOREWORD

Some of the glory of the Philippines lies in the beautiful variety of people and languages within its coasts. It is to the great credit of the national leadership over the years that no attempt has been made to destroy this national heritage. The goal has been instead to preserve its integrity and dignity while building on this strong foundation a lasting superstructure of national language and culture.

The present book is one of many designed for this purpose. It recognizes the pedagogical importance of dividing literacy and second language learning into two steps--literacy being the first. When a student has learned to read the language he understands best, the resulting satisfaction in his accomplishment gives the drive and confidence he needs to learn the national language. His ability to read, furthermore, is the indispensable tool for the study this program will require.

The Ministry of Education and Culture of the Philippines is proud to present this latest volume in a nationwide series designed to teach the national language through literacy in the vernaculars. It will strengthen both the parts of the nation and the whole.

JUAN L. MANUEL
Minister

PREFACE

The purpose of this booklet is to help speakers of Kalinga Tanudan communicate with speakers of Pilipino, Ilocano and English.

Commonly used expressions are given in the four languages. They are grouped by topics but are not dialogues. Translations are not literal, but are designed to express each phrase in a way that is natural to the language and culture in question.

The phrases were compiled in consultation with residents of the Mangali Area in the Central Tanudan Valley during June-July 1978.

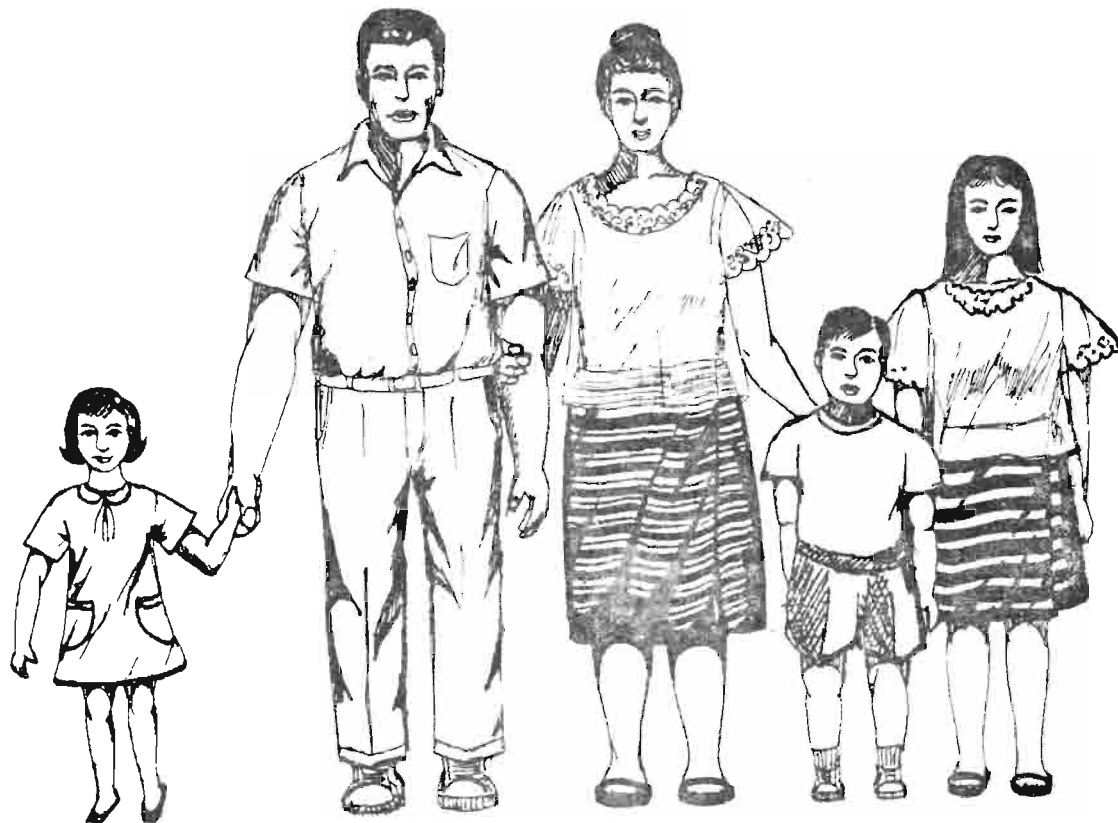
Special thanks are extended to Mr. Rodolfo Barlaan and Mr. Perry Macabuhay for providing the Pilipino versions and to Miss Helen Madrid and Mrs. Patricia Macabuhay for the Ilocano. All are field workers of the Translators Committee of the Philippines.

Neville & Gwen Thomas

Summer Institute of
Linguistics

LISTAANE MABASA

1.	Si Dalan	2
2.	Si Boloy	2
3.	Ambalu we Maugud	4
4.	Andandane Miyugud	6
5.	Mipanggob atta Tagu	12
6.	Mipanggob si Balyan	14
7.	Da An-aama	16
8.	Tagu	17
9.	Ampaagas de Long-ag	20
10.	Long-ag	22
11.	An-ug-uggud si Gili	26
12.	Anggili	28
13.	Kakan	32
14.	Makan	34
15.	Anggina ya Angingina	36
16.	Baat	40
17.	Kapnon	44
18.	Talun	46
19.	Mipanggob si Sudad	48
20.	Si Iswilaan	52
21.	Da Kumayam	54
22.	Ulas	58
23.	Algaw ya Labi	60
24.	Timpo	62
25.	Bilang	64
26.	Pilak	66

Si Dalan

Si Boloy

Ambalu we Maugud

Andandane Miyugud

Si Dalan

1. Dinu nalpuwam?
2. Dinu ayam?
3. Iyak si andi.

4. Iyak si igawyu.

1. Naggappuam?
2. Papanam?
3. Idiay.

4. Mapanak idiay ayanyo.

Si Boloy

1. Tagu.

2. Awwayyu.
3. Sumakaykayu.

4. Umunaak.

5. Iyakon.
6. Intakun.

1. Apo.

2. Dakayo gayam!
3. Umuli kayo.
Sumrek kayo.
4. Umun-unaakon.

5. Agawidakon.
6. Intayon.

Sa daan:

1. Saan kayo nanggaling.
2. Saan kayo pupunta.
3. Diyan lang.
4. Pupunta ako sa inyo.

1. Where are you coming from?
2. Where are you going?
3. I am going there.
(I am just walking.)
4. I am going to your place.

Sa bahay:

1. Tao po!
2. Kayo pala.
3. Umakyat kayo.
Tuloy po kayo.
4. Mauuna na ako sa inyo.
5. Uuwi na ako.
6. Tayo na.

1. Hello.
(call when approaching house)
2. Oh it's you!
3. Come on up.
Come inside.
4. I'll go ahead.
(said when leaving)
5. I'm going home.
6. Let's go now.

Ambalu we Maugud

1. Ambalu abengnu ya angkosdol.	1. Nagpintas ti anakyon.
Nakaluklukmeg!
2. Ambalu igawyu.	2. Napintas ti lugaryo.
3. Piok sina te angginnok.	3. Kayatko ditoy ta natalna.
4. Ambaluka ak an-utu.	4. Naglaingka nga agluto.
5. Ampiya kinantaku we sadi.	5. Nagimas ti kinnan tayo.
6. Nalaingka e anginglis.	6. Naglaingka nga aginglis.
7. Alak ud iglatum.	7. Mabalín nga litratuen
kayo?
8. Na. Adipun pay nagagala.	8. Despensarem ta diak
inggagara.
9. (Gappiya)	9. Agyamanak.

1. Maganda ang iyong anak.
Napakalusog.	1. Your child is beautiful.
So healthy.
2. Magandang tirahan ang iyong
lugar.	2. Your place is a nice place
to live.
3. Gusto ko rito. Tahimik na
lugar.	3. I like it here; it's a
peaceful place.
4. Mahusay kang magluto.	4. You are a good cook.
5. Napakasarap ng pagkaing iyon.	5. That meal was delicious.
6. Mahusay kang magsalita ng
Ingles.	6. You are an expert at speaking
English.
7. Maaari ba kitang kunan ng
larawan?	7. May I take your picture?
8. Ipagpaumanhin po ninyo, hindi
ko po sinasadya.	8. Sorry, it wasn't intentional
9. Salamat po.	9. Thank you.

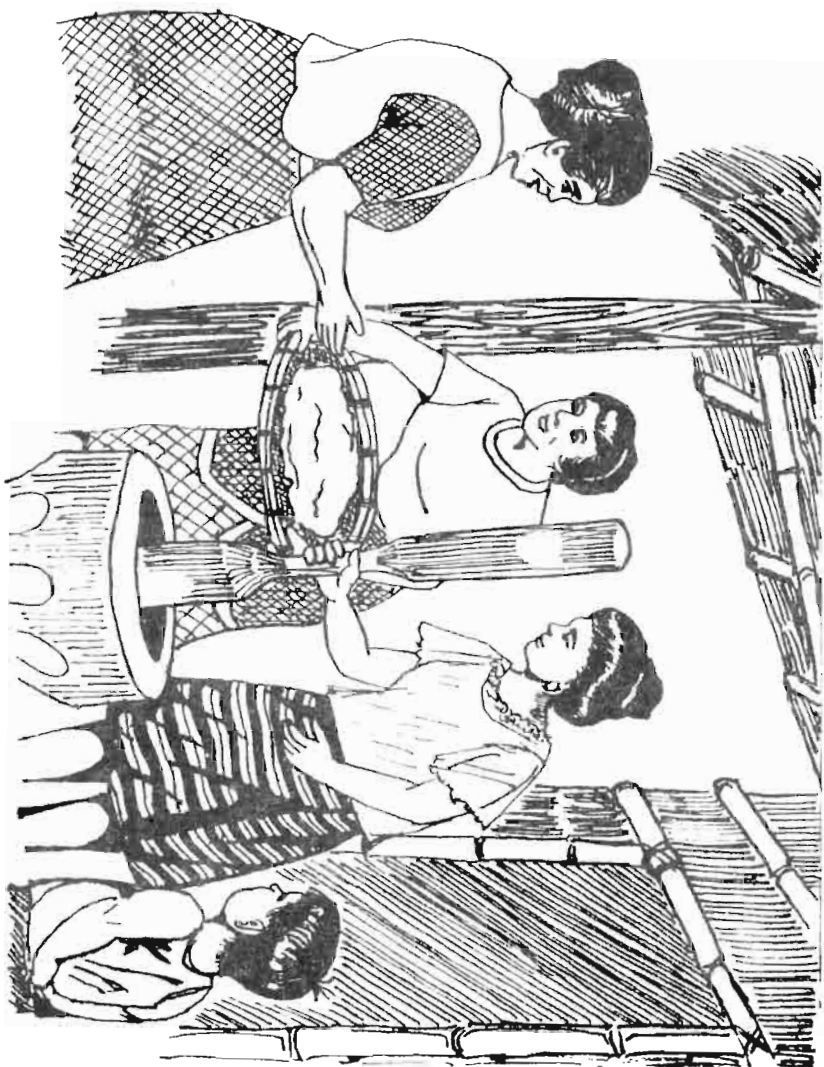
Andandane miyugud

1. Tu-an, Ippun igammuk.	1. Diak ammo.
2. Ustu gay, Bay-am.	2. Bay-amon.
3. Insigun kan sika, Awad kan sika.	3. Adda kenka.
4. Sakon angwa.	4. Siakton.
5. Iyakon.	5. Mapanakan.
6. Awwaynu.	6. Umayka man ditoy.
7. Ittanak ak coka cola.	7. Ikkannak man iti coke.
8. Bukatam sawang.	8. Ilukatmo man ta ridaw.
9. Iyunobnu tawa.	9. Irikepmo ta tawa.
10. Uniyan.	10. Mabiit laeng.
11. Mibulunka kan sakon.	11. Makikuyugka kaniak.
12. Ngai bulunnu?	12. Asino dayta kadduam?
13. Iagammuu Mayor sidi?	13. Am-ammom ti mayor ti dayta a lugar?
14. Igammuk bosalna.	14. Amnok no makitak.
15. Ngai ngadanna?	15. Ania ti naganna?

1. Hindi ko alam.	1. I don't know.
2. Bayaan mo na.	2. Never mind.
3. Bahala kayo.	3. It's up to you.
4. Ako na.	4. I'll do it.
5. Aalis na ako.	5. I'll be going now.
6. Halika rito.	6. Come here.
7. Dalhan mo ako ng 'coke'.	7. Bring me a coke.
8. Buksan mo ang pinto.	8. Open the door.
9. Isara mo ang bintana.	9. Close the window
10. Sandali lang	10. Please wait a moment.
11. Sumama kayo sa akin.	11. Come with me.
12. Sino ang kasama mo?	12. Who is your companion?
13. Kilala mo ba ang alkalde sa
lugar na iyon?	13. Do you know the mayor of
that place?
14. Kilala ko siya sa mukha.	14. I know him by sight.
15. Ano ang pangalan niya?	15. What is his name?

16. Naliwatak.	16. Diak malagipen.
Nalipatakon.
17. Adik pun ma-awatan.	17. Diak maawatan.
18. Ngai anna?	18. Ania daytoy?
19. Ngai sanat?	19. Ania dayta?
20. Ngai andi?	20. Ania daydiay?
21. Ngai kan lapis si sanat?	21. Akin lapis dayta?
22. Kamaan
Ngai?
Ngai kankuwa?	22. Kanno?
Asino?
Akinkukua?
23. Dinu, dimman?
Ngaipa?
Ngai inona?	23. Adinno?
Apay?
Kasano?
24. Ngaipa adi?	24. Apay nga saan.
25. Ipigwam ud yan imbagam.	25. Pangngaasim ta ulitemman.
26. Bulunanak ud yan?	26. Mabalin nga kuyugennak?
27. Awad sublim?	27. Adda sinsilyom?
28. Makamoak.	28. Sige. Agap-apuraak
ngamin.

16. Hindi ko matandaan.
Nakalimutan ko na.	16. I don't remember./ I have
forgotten.
17. Hindi ko maunawaan.	17. I do not understand.
18. Ano ito?	18. What is this?
19. Ano iyan?	19. What is that?
20. Ano iyon?	20. What is that yonder?
21. Kaninong lapis iyan?	21. Whose pencil is that?
22. Kailan?
Sino?
Kanino?	22. When?
Who?
Whose?
23. Saan?
Bakit?
Papaano?	23. Where?
Why?
How?
24. Bakit hindi?	24. Why not?
25. Pakiulit mo nga ang iyong
sinabi?	25. Please repeat what you said.
26. Maaari bang samahan mo ako?	26. Would you please accompany me?
27. May barya ka ba?	27. Do you have small change?
28. Nagmamadali ako!	28. I'm in a hurry.

Mipanggob atta Tagu

Mipanggob si Balyan

Da An-aama

Tagu

Mipanggob atta Tagu

1. Dinu gagangay ye ilim?	1. Taga-ano ka a sigud?
2. Dinu igawnu we sana?	2. Paggigianam itan?
3. Dinu nalpuwam?	3. Naggappuam itan?
4. Ngai itulungku kan sika?	4. Ania ti mabalin nga maipaayko kenka?
5. Umaliyak pos an-angoy.	5. Agpassiarak laeng.
6. Kaddatongka?	6. Kasangsangpetmo?
7. On. Kappalpuwak ad Baguio akkalbiyan.	7. Wen, kasangsangpetko laeng idi kalman a naggapu idiy Baguio.

1. Taga saan po ba kayong talaga?	1. Where are you from originally?
2. Saan kayo nakatira ngayon?	2. Where are you staying now?
3. Saan kayo galing ngayon?	3. Where did you just come from?
4. Ano ang maipaglilingkod ko sa inyo?	4. What can I do for you?
5. Dumadalaw lang ako.	5. I just came to visit.
6. Kararating mo lang ba?	6. Have you just arrived?
7. Oo, kararating ko lang kahapon mula sa Baguio.	7. Yes, I came just yesterday from Baguio.

Mipanggob si Balyan

1. Sissiyak aman?	1. Sibibiag pay laeng ni tatang mu?
2. On. Yakon natoy ak inak si tawon.	2. Sibibiag pay laeng ni Tatang, ngem ni Nanang ket natay idi napalabas a tawen.
3. Piga kayu we ansusunud?	3. Mano kayo nga agkakabsat?
4. Walu kani ye ansusunud.	4. Walo kami amin.
5. Sika pangulu?	5. Sika ti inauna?
6. Na-id. Udidiyak.	6. Saan, siak ti inaudi.
7. Piga tawonnu?	7. Mano ti tawenmo?
8. Awad asawam?	8. Adda asawamon?
9. Awad abengnu.	9. Adda annakmon?
10. On. Lima da abengku.	10. Wen, adda liman.
11. Duwa e bubai ya tulu we lalaki.	11. Dua ti babbai ken tallo ti lallaki.

1. Buhay pa ba ang tatay mo?	1. Is your father still living?
2. Oo, pero ang nanay ko ay namatay noong isang taon.	2. Yes, but my mother died last year.
3. Ilan kayong magkakapatid?	3. How many brothers and sisters do you have?
4. Walo kaming magkakapatid.	4. There are eight children in our family.
5. Kayo ba ang panganay?	5. Are you the eldest?
6. Hindi, ako ang bunso.	6. No, I am the youngest.
7. Ilan taon na kayo?	7. How old are you?
8. May asawa ba kayo?	8. Do you have a wife?
9. May mga anak na ba kayo?	9. Do you have children?
10. Go, mayroon na akong limang anak.	10. Yes, I have five children.
11. Dalawang babae at tatlong lalaki.	11. Two are girls and three are boys.

Da An-aama

ama	ama	ama	father
ina	ina	ina	mother
abeng	anak	anak	offspring
abeng	anak	anak	son, daughter
asawa	asawa	asawa	husband
asawa	asawa	asawa	wife
pangis, balu	balo	balo	widower, widow
al-alom	kaayan-ayat	noby	fiancee
sunud	kabsat	kapatid	brother,
sunud	kabsat	kapatid	sister
udidi	ub-ubing	bunso	youngest
pangulu	in-inauna	panganay	oldest
apu	apo	nuno	grandparent
apu	apoko	apo	grandchild
amaon, inaon	uliteg, ikit, anti	tiyuhin, tiyahin	uncle, aunt
amunakon	kaanakan	pamangkin	nephew, niece
kapingsan	kasinsin	pinsan	first cousin

katuganga	katugangan	biyanan	parent-in-law
asawan sunudku	kayong	bayaw	brother-in-law
asawan sunudku	ipag	hipag	sister-in-law
manugang	manugang	manugang	son, daughter- in-law
susunud, aagi	kabagyan	(mga) kamag-anak	relative(s)
<u>Tagu</u>			
kailiyan	kailian	kababayan	townmate
bulbulun	gayyem	kaibigan	friend
kabusul	kabusor	kaaway	enemy
tagu	tao	tao	person
lalaki	lalaki	lalaki	male
babai	babai	babae	female
abeng	ubing	bata	child
babalu	baro	binata	young man (unmarried)
babalasang	balasang	dalaga	young woman (unmarried)
malmalong-ag, mammad-an	lallakay, babbaket	matandang 17 lalaki, babae	old man, old woman

Nu Ampaaga de Long-ag

Kamangay Ni Long-ag

Ampaagas de long-ag.

1. Anasakit.	1. Madi ti rikriknaena.
2. Ansigab.	2. Masakit.
3. Eka si doktor.	3. Agpakitaka iti doktor.
4. Dinu igaw ni doktor?	4. Ayan ti doktor?
5. Ngai inon ni giknam?	5. Ania ti rikriknaem?
6. Analiwong uluk.	6. Nasakit ti ulok.
7. Nan-utaak si labi.	7. Nagsarwaak idi rabii.
8. Maal-alimudongak ya anatongak.	8. Maululawak ken
aggurgurigorak.
9. Madakuwak nin.	9. Addan sa malariak.
10. Indiksonok sika.	10. Indiksonian daka.
11. Inumom agase anna si mamatuk
atte inalgaw.	11. Tomarem daytoy agas kada
tumenga ti aldaw.

1. Masama ang kanyang pakiramdam.	1. He doesn't feel well.
2. Siya ay may sakit.	2. He is sick.
3. Pumunta ka sa manggagamot.	3. Go to the doctor.
4. Saan ako tatawag ng manggagamot?	4. Where can I find a doctor?
5. Ano ang iyong nararamdaman?	5. Tell me how you feel.
6. Masakit ang aking ulo.	6. I have a headache.
7. Nagsuka ako kagabi.	7. I vomited last night.
8. Nahihilo ako at may lagnat.	8. I feel dizzy and have a fever.
9. May malaria yata ako.	9. I think I have malaria.
10. Iiniksiyunan kita.	10. I will give you a shot.
11. Inumin ninyo ang gamot na ito tuwing tanghali.	11. Take this medicine every day at noon.

Long-ag

takkay, ima	takkiag	bisig	arm
odog	likud	likod	back
long-ag	bagi	katawan	body
tung-al	tulang	buto	bone
palatang	timid	baba	chin
balukong	barukong	dibdib	chest
inga	lapayag	tainga	ear
siku	siko	siko	elbow
ata	mata	mata	eye
bosal	rupa	mukha	face
gayyamot	ramay	daliri	finger
suki	saka	paa	feet
kiday	muging	noo	forehead
buuk	buok	buhok	hair (head)
ima, appal	ima	kamay	hand
puso	puso	puso	heart
puwog	tumeng	tuhod	knee

ulpu	luppo	hita	leg, upper
bit-in	gurong	binti	leg, lower
agtoy	dalem	atay	liver
sungad	ngiwat	bibig	mouth
kuku	kuko	kuko	nail
bagang	tengnged	leeg	neck
ongol	agong	ilong	nose
butik	paragpag	tadyang	rib
abala	abaga	balikat	shoulder
buwang, botak	tiyan	tiyan	stomach
baba	ngipen	ngipin	teeth
ulkuuk	karabukob	lalamunan	throat
pakkama	tangan	hinlalaki	thumb
gayyamot	tangan ti saka	daliri ng paa	toe
dela	dila	dila	tongue

An-ug-uggud si Gili

Anggili

An-ug-uggud si Gili

1. Igammume anagalog?	1. Ammom ti agtagalog?
2. Maawatak ak akit yakon ippun igammuke angiyugod.	2. Maawatak bassit ngem diak ammo nga isao.
3. Igingak ak akit.	3. Bassit laeng ti maisaok.
4. Ngai ____ si ugudyu?	4. Ania ti ____ iti saoyo.
5. Maawatam ibagak?	5. Maawatam ti ibagbagak?
6. Ippun maawatak.	6. Diak maawatan.
7. Ipigwam ud sadi.	7. Ulitemman.
8. Ibanbannaynu ud.	8. In-innayadem kadi ti agsao.
9. Nalaingka e anginglis.	9. Naglaingka nga agsao ti English.
10. Da-ampuk ustu an-uugudku.	10. Saan nga kusto ti panagsaok.
11. An-ad-adalak we angilokano.	11. Agad-adalak pay laeng nga agsao iti Ilocano.

1. Marunong ba kayong magsalita ng Tagalog?	1. Do you know how to speak Pilipino?
2. Nauunawaan ko po ng kaunti ngunit hindi ako makapagsalita.	2. I understand a little but I don't know how to speak it.
3. Nakakapagsalita ako ng kaunti.	3. I speak it a little.
4. Ano ang ____sa inyong salita?	4. How do you say ____in your language?
5. Nauunawaan mo ba ang aking sinasabi?	5. Do you understand what I am saying?
6. Hindi ko po nauunawaan.	6. I don't understand.
7. Pakiulit mo nga.	7. Please repeat that.
8. Magsalita kayo ng marahan.	8. Speak more slowly.
9. Mahusay kayong magsalita ng Ingles.	9. You speak English well.
10. Hindi maayos ang aking pagsasalita.	10. My speech is not grammatical.
11. Nag-aaral pa lamang akong magsalita ng Ilokano.	11. I am still learning how to speak Ilocano.

Anggili

1. Buludok ud yan bolpennu akit? 1. Bulodekman ti penmo iti apagbiit.
2. Anulatak kan inak 2. Agsuratakto ken ni Nanang.
3. Masapulku papel, istam ya enbelop. 3. Masapulko iti papel, selyo ken sobre.
4. Igilim ngadannu si anna. 4. Isuratmo ditoy ti naganmo.
5. Awitom sulat we anna atte pisina. 5. Pakibusonmo daytoy suratko.
6. Ingin-anak ak duwa e istame tulun tansuwan ya ossaane tulun patitasan. 6. Gumatangak man ti dua nga selyo nga sagkikinse ken maysa nga sag-sesenta.
7. Dinu anteliglamanni? 7. Ayan ti pagtelegramaan ditoy?

1. Pahiram nga po ng 'ballpen' ninyo sandali.
 2. Magpapadala ako ng sulat sa nanay ko.
 3. Kailangan ko ng papel, selyo, at sobre.
 4. Lumagda kayo rito.
 5. Dalhin ninyo ang sulat na ito sa koreo.
 6. Pagbilhan mo ako ng dalawang selyong tig-kikinse at isang selyong tig-sisisenta.
 7. Saan kami maaaring magpadala ng telegrama?
1. May I borrow your pen for a moment?
 2. I will send a letter to my mother.
 3. I need paper, stamps and an envelope.
 4. Sign your name here.
 5. Take this letter to the post office.
 6. Sell me two 15 centavo stamps and one 60 centavo stamp.
 7. Where can we send a telegram?

Kakan

Makan

Angngina ya Angingina

Kakan

1. Naulatak ya nauwawak.
2. Angantaku we sana.
3. Ambusugkayu.
Adikayu mabain.
4. Ampiya nasiliyan.
5. Dog-anyu
6. Sadin. Nassugak.
7. Uminumak ud yan.

1. Mabisinak ken maka-
inumak.
2. Mangan tayon.
3. Manganka a nalaing.
Dika agbabain.
4. Naimas ti sinda tayo
ken medyo nagasang.
5. Mangalaka pay.
6. Kuston. Nabsugakon.
7. Makiinumak man bassit.

The Meal

1. Ako ay nagugutom at nauuhaw.	1. I am hungry and thirsty.
2. Kumain na tayo.	2. Let's eat now.
3. Kumain kayong mabuti; huwag kayong mahihiya.	3. Eat well, don't be shy.
4. Masarap at maanghang-
anghang ang pagkaing ito.	4. It's delicious and a
little peppery.
5. Kumuha pa kayo.	5. Take some more.
6. Ayaw ko na, busog na ako.	6. I can't, I'm full.
7. Pahingi nga po ng inumin.	7. Give me a drink of water,
please.

MakanDa Matipoy

palya	paria
butlu	rabong
pukul	sabunganay
ngulay, antak	utong
balatung	balatong
pulyu	repolyo
balangaw	kahoy
bakaw	mais
kalittubang	tarong
bawang	bawang
laya	laya
saluyot	saluyot
sibuyas	lasona
kuldis	gisantes
pitsay	petsay
sili	sili
tabungaw	tabungaw
kulbasa	karabasa
gasselang	kamoti
kamatis	kamatis

Bunga e makan

atis	atis
abukadu	abocado

Mga Gulay

ampalaya	ampalaya
labong	bamboo shoots
puso ng saging	banana blossom
sitaw, sitaw	beans--long
monggo, balatong	beans--mongo
repolyo	cabbage
kamoteng-kahoy	cassava
mais	corn
talong	eggplant
bawang	garlic
luya	ginger
okra	okra
sibuyas	onion
sitsaro	peas
petsay	pechay
siling pula	red pepper
upo	squash--white
kalabasa	squash--yellow
kamoteng-baging	sweet potato
kamatis	tomato

atis	atis
abokado	avocado

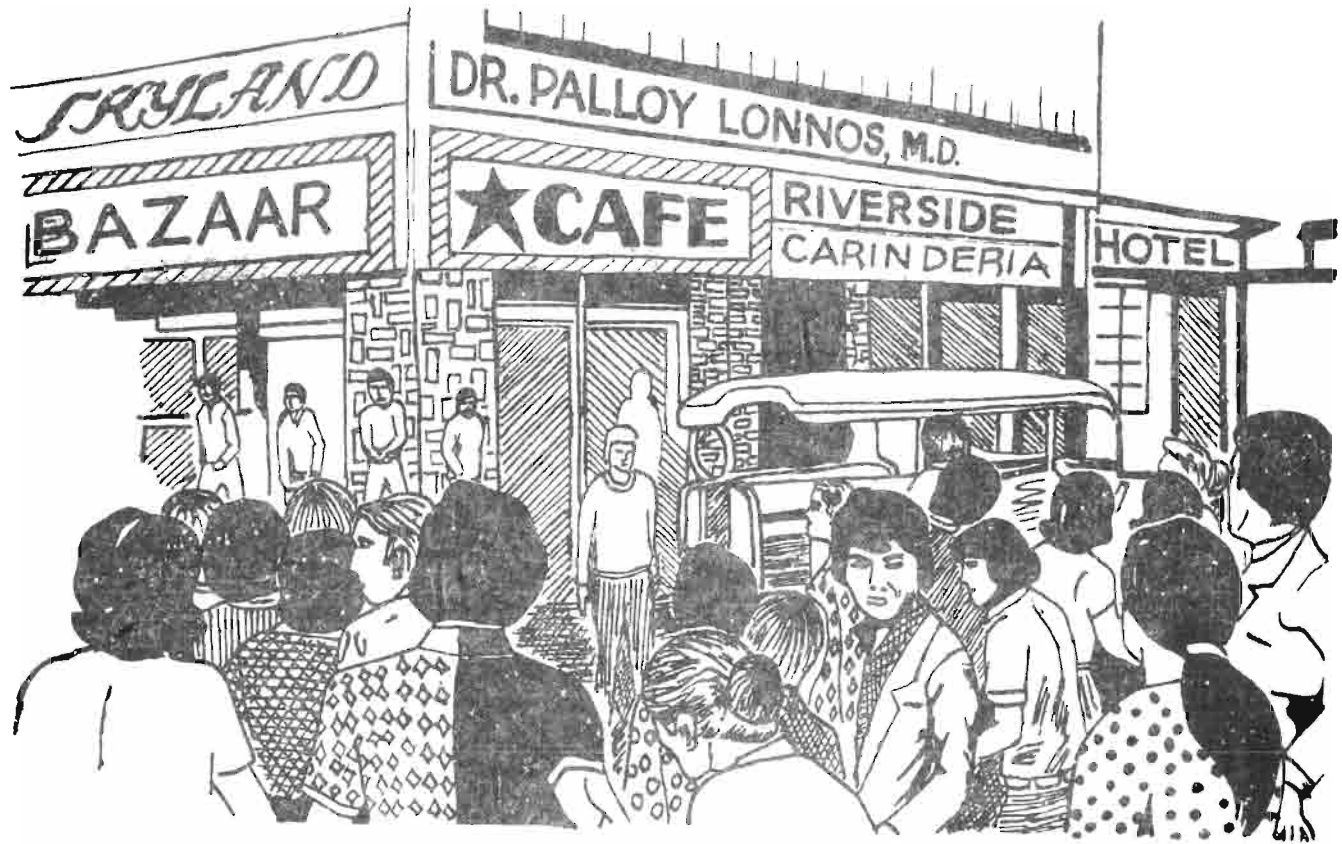
balat	saba	saging	banana
iyug	niog	niyog	coconut
malnuse iyug	naganus a niog	buko, mura	coconut--young
bayabat	bayabas	bayabas	guava
kalamansi	kalamansi	kalamansi	kalamansi
lamka	anangka	angka	jackfruit
palali	mangga	mangga	mango
gayunan	sangkis	dalanghita	orange
apaya	papaya	papaya	papaya
pinya	pinya	pinya	pineapple
palukuk	lukban	suha	pomelo
stal apel	kaimito	kaimito, kaymito	star-apple
<u>Sida</u>		<u>Karne</u>	
baka	karne ti baka	karneng baka	beef
manok	karne ti manok	karneng manok	chicken
agama	rasa	alimasag	crab
bilis	pindang	daing	dried fish
ugadiw	ikan, lames	isda	fish
kamit	pato	karneng pato	duck
bolok	karne ti baboy	karneng baboy	pork
<u>Ankalakalasi</u>		<u>Sari-sari</u>	
kapi	kapi	kape	coffee
itsa	itsa	tsa, tsa	tea
gatas	gatas	gatas	milk
asin	asin	asin	salt
inti	asukar	asukal	sugar

Angngina ya Angingina

1. Piga sinkaba?	1. Mano ti sangayerda kadaytoy?
2. Nangina. Ippun kossayna.	2. Nagngina daytan!. Dila mabalin nga kissayam?
3. Pods nginana.	3. Nalaka daytan.
4. Piga de nginana?	4. Mano ti kayatmo aya?
5. Dog-am ak akit.	5. Nayonam pay bassit.
6. Makwa lima?	6. Mabalin iti lima a pisos?
7. Piga e kaba piom?	7. Sige, mano nga yarda ti kayatmo?
8. Pione angngina ak akkubaw?	8. Ading, Manang, gumatangka iti basket.
9. Ngai nangwa?	9. Asino ti nagaramid?
10. Kingwak. Inimaak.	10. Inaramidko. Inaramid ti ima.
11. Dinu nangadalam e nangwa ak akkubaw.	11. Sadino ti nagadalam nga nagaramid ti basket?
12. Intuttudun inak.	12. Ni Nanang. Isu ti nangisuro kaniak.

Buyer and Seller

1. Magkano ang isang yarda ng telang ito.	1. How much is a yard of this cloth?
2. Ang mahal naman. Maaari bang tumawad?	2. That's expensive.
Can't you give a discount?
3. Napakamura na ito.	3. It's very inexpensive as it is.
4. Magkano ang gusto mo?	4. How much would you want to pay for it?
5. Dagdagan mo pa ng kaunti.	5. Offer a bit more.
6. Ibibigay mo ba ng limang piso?	6. Can you give it for P5.00?
7. Sige. Ilang yarda ang kukunin mo.	7. How many yards do you want?
8. Ale, gusto ba ninyong bumili ng basket?	8. Ma'am, would you like to buy a basket?
9. Sino ang gumawa niyan.	9. Who made it?
10. Ako po. Gawa po ito sa kamay.	10. I made it myself. It's handmade.
11. Saan ka natutong gumawa ng basket?	11. Where did you learn how to make baskets?
12. Tinuruan po ako ng nanay ko.	12. My mother taught me.

Baat

Kapnon

Talun

Mipanggob si Sudad

Baat

1. Dopo ta bukudok odonnu.	1. Siakon ti mangkarga dayta kargam, Apo.
2. Ustu gay. Annat nangdon.	2. Bay-amon, addan ti mangkarga.
3. Tenam sanat ta onnak.	3. Ibatim ta maysa ta awitek.
4. Piga tangdan ni amin?	4. Mano amin ti pagbayadko?
5. Amod! Angitodak ak opat pisos we abus.	5. Napalalo unay daytan, Ikkanka laeng iti uppat nga pisos.
6. Inkad Ilokos?	6. Mapanka idia y Ilocos?
7. On. Ngai alluganak we umoy sidi?	7. Wen, ania ti pagluganak nga mapan idia y.
8. Alluganka atte sanat.	8. Dayta nga lugan ti pagluganam.
9. Tun-udonak.	9. Surotennak.
10. Dinu alake jip we umoy ad Santa Maria?	10. Ayan ti pagluganan nga mapan idia y Santa Maria?
11. Sidi, yakon unnoyna alluganka si talaysikal.	11. Idia y, ngem nasaysayaat no agraysikelka.
12. Kamaan ni dummakngan ni lugan ad Baguio.	12. Kasano ti kabayagna iti panagbiame nga mapan idia y Baguio?

A Trip

1. Mama, ako na ang magdadala.	1. Sir, I will carry. O.K.
2. Huwag na, may magdadala na.	2. Nevermind, someone is doing it already.
3. Iwan mo ang isang iyan at ako na ang magdadala.	3. Leave that one; I will carry it.
4. Magkano ang sisingilin mo sa lahat ng ito?	4. How much will you charge for all this?
5. Ang mahal naman! Apat na piso na lang.	5. That's too much. I will give four pesos only.
6. Pupunta ba kayo sa Ilokos?	6. Are you going to Ilocos?
7. Oo, ano ang aking sasakyan papunta roon.	7. Yes, what do I take to get there?
8. Sumakay kayo sa bus na iyon.	8. You take that bus.
9. Sumunod kayo sa akin.	9. Follow me.
10. Saan ang sakayan patungo sa Santa Maria.	10. Where do I get the jeep to Santa Maria?
11. Sa dako roon, pero mabuti pa ay sumakay kayo sa traysikel.	11. Over there, but it's better to take a tricycle.
12. Gaano katagal ang biyahe papunta sa Baguio?	12. How long is the trip to Baguio?

13. Walu we ulas bakon nu akit.	13. Dandani walo nga oras.
14. We andaan taku?	14. Agbalon tayo?
15. Dinu andissaagam?	15. Sadino ti pagdissaagam?
16. Umalika (+ngadan)	16. Pagdissaagan? Aglugan kayo, tata/nana?
17. Awwaynu. Iggak odonnu ad ngatu.	17. Aglugan kayon. Ikargak ti kargayo dita rabaw ti jeep.
18. Piga pulitik ya sa odonku?	18. Mano ti pletek kuntudo daytoy kargak?
19. Dumissaagak si malket.	19. Dita merkado ti pagdissaagak.

13. Humigit-kumulang sa walong oras.	13. Eight hours, more or less.
14. Kailangan bang magdala tayo ng makakain sa daan?	14. Should we take something to eat on the way?
15. Saan kayo bababa?	15. Where will you get off?
16. Sasama ba kayo, mama/ ale?	16. Are you coming, uncle/auntie?
17. Sakay na. Ilalagay ko ang kargada ninyo sa ibabaw ng dyip.	17. Get on. I will put your cargo on top of the jeep.
18. Magkano ang aking pasahe pati kargada ko?	18. How much is the fare for myself and the cargo?
19. Bababa ako sa palengke.	19. I'll get off at the market.

Kapnon

1. Angaw-aska.
2. Ankaponka si madawinan e dugyu.
3. Ankaponka si madawigi nu lakpusom langtay.
4. Dimman da amam kan inam?
5. Awad ak ama ad ngatu yakon awad ak ina ad dola.
6. Boloy da ulitogku de boloy si pidong ni simbaan.
7. Anagada kayu sinat.
8. Anosogka sina.
9. Guminokka si dugyu.
10. Dumissaagak sina.
1. Agderetsoka laeng dita.
2. Agpakanawanka dita nagsulian ti kalsada.
3. Agpakanigidka kalpasan ti rangtay.
4. Ayan ni Tatangmo ken ni Nanangmo?
5. Adda ni Tatang idiaiy ngato, ngem ni Nanang ket adda dita baba.
6. Ti balay iti likudan ti simbaan ket balay ni uliteg.
7. Sumang-at kayo idiaiy.
8. Sumalog kayo ditoy.
9. Agsardeng kayo dita nagsulian ti kalsada.
10. Agdissaagak ditoyen.

Directions

1. Lumakad kayo ng tuloy-tuloy.	1. Go straight ahead.
2. Kumanan kayo sa kanto.	2. Turn right at the corner.
3. Kumaliwa kayo pagkalampas ng tulay.	3. Turn left after the bridge.
4. Nasaan ang tatay at nanay mo?	4. Where is your father and mother?
5. Ang tatay ay nasa itaas, ang nanay po naman ay nasa ibaba.	5. He is upstairs but mother is downstairs.
6. Ang bahay na nasa likod ng simbahan ay sa aking tiyo.	6. The house behind the church is my uncle's.
7. Umakyat kayo.	7. Climb up there.
8. Bumaba kayo.	8. Come down here.
9. Huminto sa kanto.	9. Stop at the corner.
10. Bababa na ako rito.	10. I will get off here.

Talun

1. Ambalu te naligat.
 2. An-alisuub te angag.
 3. Antungnin.
 4. Bumibbibbid te awad de bali ad Cagayan.
 5. Ampipiyok de kalsa te ageled.
 6. Amod de udan ak kalbiyan.
 7. Nabangonak si kidul si labi.
 8. An-alisuub sina yakon antungnin ad Baguio.
1. Nasayaat ta saanen nga agtutudo.
 2. Nakapudpudot ta kalgaw ngamin.
 3. Naglammin.
 4. Naka-angangin ta adda ngamin bagyo idiy Cagayan.
 5. Nakapitpitak ti kalsada ita nga panagtutudo.
 6. Nagtudo ti napigsa idi kalman.
 7. Nakariingak gapu iti gurruod idi rabii.
 8. Napudot ditoy ngem nalamiis idiy Baguio.

1. Mabuti at hindi na umuulan.
2. Napakainit dahil tag-init na ngayon.
3. Maginaw.
4. Mahangin dahil may bagyo sa Cagayan.
5. Ang daan ay maputik dahil tag-ulan.
6. Umulan ng napakalakas kahapon.
7. Nagising ako dahil sa kulog kagabi.
8. Mainit dito pero maginaw sa Baguio.

Weather

1. It's good that it's no longer raining.
2. It is very hot because it's dry season.
3. It is cold.
4. It is very windy because there's a typhoon in Cagayan.
5. The road is muddy because it's rainy season.
6. It rained very hard yesterday.
7. The thunder woke me up last night.
8. It is hot here but it is cold in Baguio.

Mipanggob si Sudad

1. Dinu angnginaak ak niyus?	1. Ayan ti paggatangan iti pagiwarnak?
2. Dinu ampaipalogak si liluk?	2. Ayan ti agtartarimaan ti relo ditoy?
3. Dinu igaw ni dentist?	3. Ayan ti dentista?
4. Dinu opisinan ni eloplen we angalan si tiket?	4. Ayan ti pangalaan ti ticket nga aglugan ti eroplano?
5. Dinu dalan si malket?	5. Ayan ti dalan nga mapan idiy merkado.
6. Dinu ambalu we listaolan?	6. Ayan ti nasayaat nga restaurant?
7. Ad-adayu ad Trinidad?	7. Adayo pay ti Trinidad?

1. Saan ako makakabili ng pahayagan?	1. Where can I buy a newspaper?
2. Saan maaaring magpakumpuni ng relo?	2. Where can I get a watch repaired?
3. Saan mayroon dentista?	3. Where is a dentist?
4. Saan makakabili ng tiket sa eroplano?	4. Where is the airplane ticket office?
5. Saan ang papuntang palengke?	5. Show me the way to the market.
6. Saan mayroon mabuting 'restaurant'?	6. Where is a good restaurant?
7. Mas malayo pa ba sa Trinidad?	7. Is it much further to Trinidad?

Si Iswilaan

Da Kumayam

Si Iswilaan

1. Dongngonyu yan.	1. Denggenyo nga umuna.
2. Dodongonyu.	2. Denggenyo nga nalaing.
3. Songbatanyu maimus.	3. Sungbatanyo ti saludsud.
4. Idangsolnu we ambasa.	4. Pigmaanyo ti agbasa.
5. Igigignukyu we ambasa.	5. Dayta matayo ti pagbasayo.
6. Kasin yu basaon.	6. Adalenyonto manen.
7. Awad kad imusok,
songbatanyu.	7. Agsaludsodak ket sungbatanyo.
8. Sumikad.	8. Tumakder kayo.
9. Tumukdu.	9. Agtugaw kayo.
10. Itayagyu imayu nu
igammuyu songbatna.	10. Itayagyo ti imayo no
ammoyo ti sungbatna.
11. Idangsolnu gingam.
Ippun mangngol.	11. Pigmaam ti agsao. Saan
daka nga mangngeg.
12. Ambalu.	12. Nasayaat.
13. Siya.	13. Kusto dayta.
14. Dakampun.	14. Saan nga kusto.

1. Makinig muna kayo.	1. Listen first.
2. Makinig kayong mabuti.	2. Listen carefully.
3. Sagutin (ninyo) ang tanong.	3. Answer the question.
4. Basahin (ninyo) ng malakas.	4. Read aloud.
5. Basahin (ninyo) ng mahina.	5. Read silently.
6. Pag-aralan ninyo itong muli.	6. Study it again.
7. Magtatanong ako, sagutin ninyo.	7. I'll ask a question, you answer.
8. Tumayo ka.	8. Stand up.
9. Maupo ka.	9. Sit down.
10. Itaas ninyo ang inyong kamay kung alam ninyo ang sagot.	10. Raise your hand if you know the answer.
11. Lakasan mo. Hindi namin marinig.	11. Speak louder. We can't hear you.
12. Magaling.	12. Good.
13. Tama.	13. Right.
14. Mali.	14. Wrong.

Da Ayam

luwang
kusa
isiw
manuk
baka
buwaya

ugsa
asu
tukak
bayyok
ultiyot
gansu
mangalak
kabayu
silay
kaag
utut
bolok
kawitan
ulog
dagga

nuang
pusa
piek
manok
baka
buwaya

ugsa
aso
tukak
bayyek
alibut
ganso
upa
kabalyo
alutiit, banyas
sunggo
utut
baboy
kawitan
uleg
pagong

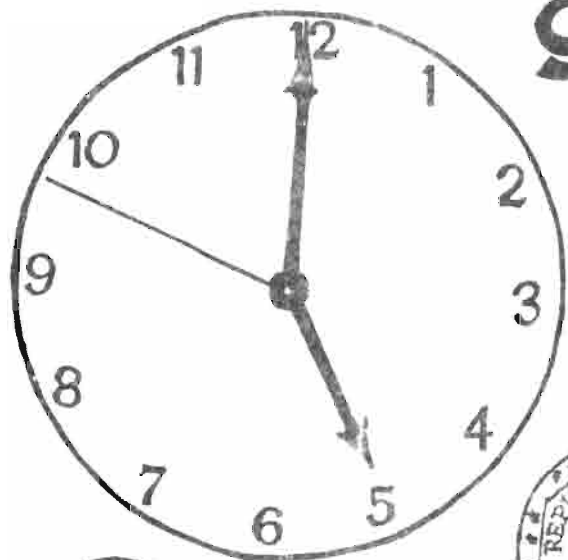
kalabaw
pusa
sisiw
manok
baka
buwaya

usa
aso
palaka
kiti-kiti
tuko
gansa
inahing manok
kabayo
butiki
matsing, unggoy
daga
baboy
tandang
ahas
pagong

Animals

carabao
cat
chick
chicken
cow
crocodile,
alligator
deer
dog
frog
tadpole
gecko
goose
hen
horse
lizard
monkey
mouse, rat
pig
rooster
snake
turtle

			<u>Insects</u>
sigom	kuton	langgam	ant
iyukan	uyukan	bubuyog	bee
buyugan	barrairong	salagubang, uwang	beetle
kullapoy	kulibangbang	paru-paro	butterfly
attatadu	igges	higad	caterpillar
gayyaman	gayaman	alupihan	centipede
layakkan	ipes	ipis	cockroach
kalakal	kuryat	kuligli	cricket
kullatungan	simot-simot	tutubi	dragonfly
kulkuldong	kulalanti	alitaptap	firefly
tilang	timel	pulgas	flea
ampat	ulmog	hanip	chicken flea
lingaw	ngilaw	langaw	fly
pisaw, dudon	dudon	balang, tipaklong	grasshopper
kutu	kuto, lis-a	kuto	louse, lice
ilok, wasayan	lamok	lamok	mosquito
atimbubukaw	sinan kulibang- bang	gamu-gamu	moth
kawa	lawwa-lawwa	gagamba	spider
lakoy	anay	anay	termite
kulang	igges	uod, bulati	worm

9 4 3 6
1 2 5 8
0 7

Ulas

Algaw ya labi

Timpo

Bilang

Pilak

Ulas

1. Kamaan ni salad ni miting?	1. Ania nga oras ti miting tayo?
2. Suminal apbigat.
Andangawel.
Agagawe antaknang.
Agagawe ansokba.	2. Alas nueve iti bigat.
Ala una iti malem.
Alas dos treinta iti malem.
Alas kuarto kuarenta
isingko iti malem.
3. Nunnuwan?	3. Mabayag pay?
4. Ngai ulas sinsadi?	4. Ania ti orasen?
5. Naladawka.	5. Naladawkan.

Dumingo

Ab-abus

Pakagwa

Pakaklu

Pakapat

Pakalima

Sabadu

Dominggo

Lunes

Martes

Miercoles

Huebes

Biernes

Sabado

1. Anong oras magsisimula ang pulong.
2. Alas nuebe ng umaga.
Ala-una ng hapon.
Alas-dos medya ng hapon.
Alas kwatro-kwarenta'y singko ng hapon.
3. Matatagalan pa ba?
4. Anong oras na?
5. Huli na kayo.

Linggo

Lunes

Martes

Miyerkoles

Huebes

Biyernes

Sabado

1. What time does the meeting start?
2. Nine in the morning.
1:00 in the afternoon
At 2:30 pm.
At 4:45 pm.
3. Will it be a long time yet?
4. What is the time?
5. You're late.

Sunday

Monday

Tuesday

Wednesday

Thursday

Friday

Saturday

Algaw ya Labi

1. algaw, labi	1. aldaw, rabii
2. Ak uni, Ak labi.	2. ita nga aldaw,
rabii
3. Akkalbiyan, Si labi.	3. idi kalman, rabii
4. Apbigat, Apbigat ak labi.	4. inton bigat, rabii no bigat
5. Osan kalbiyan.	5. idi naminsan nga aldaw
6. Sa osan labi.	6. idi naminsan nga rabii
7. Ag-agaw ak kalbiyan.	7. idi kalman ti malem
8. Kolop.	8. sumipnget
9. Ug-ugab.	9. sardam
10. Gawallabi.	10. tengnga ti rabii
11. Mawatwat.	11. parbangon
12. Bigbigat.	12. agsapa
13. Mamatuk.	13. tengnga ti aldaw, agmatuon
14. Ag-agaw.	14. malem
15. Mipisong.	15. panaglennek ti init

1. araw, gabi	1. day, night
2. ngayon, mamayang gabi	2. today, tonight
3. kahapon, kagabi	3. yesterday, last night
4. bukas, bukas ng gabi	4. tomorrow, tomorrow night
5. kamakalawa	5. day before yesterday
6. kamakalawa ng gabi	6. night before last
7. kahapon ng hapon	7. yesterday afternoon
8. agaw-dilim	8. twilight
9. pagkalipas ng dilim	9. after dark
10. hating-gabi	10. midnight
11. madaling-araw	11. dawn
12. umaga	12. morning
13. tanghali	13. noon
14. hapon	14. afternoon
15. paglubog ng araw	15. sunset

Timpo

1. Akkanad
2. Sinsadi ye bigbigat.
3. Ak ag-agaw.
4. Sinsadi.
5. Umununi.

1. Sinalgaw ya sillabi.
2. Sindumingguwan.
3. Simbulan.
4. Sintawon
5. Algaw,
6. Labi.

1. Sa udume algaw.
2. Binigat
3. Sa tawon.
4. Sana e tawon.
5. Osan tawon.

1. itay laeng
2. itay bigat
3. inton malem
4. itan
5. madamdama

1. maysa nga aldaw
2. maysa a lawas
3. makabulan
4. makatawen
5. aldaw
6. rabii

1. addanto laeng ti aldaw
2. kada-aldaw
3. itay napan, napalabas a tawen.
4. ita nga tawen
5. inton umay nga tawen

	<u>Time</u>
1. kanina	1. a while ago
2. ngayon umaga	2. this morning
3. ngayon hapon	3. this afternoon
4. ngayon	4. now
5. mamaya	5. later
1. isang buong araw	1. one 24 hour period
2. isang linggo	2. one week
3. isang buwan	3. one month
4. isang taon	4. one year
5. araw	5. day time
6. gabi	6. night time
1. balang-araw	1. someday
2. araw-araw	2. every day
3. nakaraan taon	3. last year
4. ngayon taong ito	4. this year
5. sa susunod na taon	5. next year

Bilang

isa	maysa	isa	1
duwa	dua	dalawa	2
tulu	tallo	tatlo	3
opat	uppat	apat	4
lima-	lima	lima	5
onom	innem	anim	6
pitu	pito	pito	7
walu	walo	walo	8
siyam	siam	siyam	9
simpulu	sangapulo	sampu	10
duwampulu	duapulo	dalawampu	20
tulumpulu	tallopulo	tatlumpu	30
opatpulu	uppat a pulo	apatnapu	40
limampulu	limapulo	limampu	50
onompulu	innem a pulo	animnapu	60
pitumpulu	pitopulo	pitumpu	70
walumpulu	walopulo	walumpu	80
siyampulu	siam a pulo	siyamnapu	90
singgasut	sangagasut	isang daan	100
sillibu	sangaribo	isang libo	1000

umuna	umuna	una	first
umasi	maikadua	ikalawa	second
umaklu	maikatlo	ikatlo	third
umapat	maikapat	ikapat, ikaapat	fourth
amingsan	maminsan	minsang	once
amigwa	mamidua	dalawang beses, ulit	twice
amiklu	mamitlo	tatlong beses, ulit	thrice
angimpat	mamimpat	apat na beses, ulit	four times
angallima	maminlima	limang beses, ulit	five times
pasig, inalgaw	masansan	madalas	often, every day
amingpingsan, amingsan	sagpaminsan	bihira	seldom, only once
patilayon, pupan	kanayon	malimit, palagi	always, don't fail

Pilak

sais

patitas

salapi

pisos

nasulukan ak patitas

nasulukan ak salapi

limam pisos

Abus na

dies

beinte

singkuenta

pisos

uno bainte

uno singkuenta

singko pesos, lima a pisos

diyes, diyes sentimos	P .10
bente, bente sentimos	P .20
singkwenta, singkwenta sentimos	P .50
piso	Pl.00
uno beinte	Pl.20
uno singkwenta	Pl.50
·limang piso	P5.00